

Sociaal en Cultureel Planbureau

Leefsituatie van ouders met kinderen in de jeugdzorg

Leefsituatie van ouders met kinderen in de jeugdzorg

Roelof Schellingerhout

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is een interdepartementaal, wetenschappelijk instituut, dat – gevraagd en ongevraagd – sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het scp rapporteert aan de regering, de Eerste en Tweede Kamer, de ministeries en maatschappelijke en overheidsorganisaties. Het scp valt formeel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het scp is opgericht bij Koninklijk Besluit op 30 maart 1973. Het Koninklijk Besluit is per 1 april 2012 vervangen door de ‘Regeling van de minister-president, Minister van Algemene Zaken, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de Planbureaus’.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2020

SCP-publicatie 2020-09

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

ISBN 978 90 377 0951 3

NUR 740

Copyright

U mag citeren uit scp-rapporten, mits u de bron vermeldt.

U mag scp-bestanden op een server plaatsen mits:

- 1 het digitale bestand (rapport) intact blijft;
- 2 u de bron vermeldt;
- 3 u de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Data

SCP-databestanden, gebruikt in onze rapporten, zijn in principe beschikbaar voor gebruik door derden via DANS www.dans.knaw.nl.

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren op een elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

Conclusie en beschouwing	4
Noten	7
1 Inleiding	8
Noten	10
2 Wat is jeugdzorg en hoeveel jongeren maken er gebruik van?	11
Noot	13
3 Stapelning van voorzieningen in het sociaal domein (multigebruik)	14
Noot	16
4 Kenmerken van ouders uit gezinnen die gebruikmaken van jeugdzorg	17
Noten	18
5 Hulpbronnen en kwetsbaarheid	19
6 Problematische situaties, redzaamheid en veerkracht	21
Noot	23
7 Kwaliteit van leven	24
Noot	27
8 Focus: typen jeugdzorg	28
Literatuur	30

Conclusie en beschouwing

Belangrijkste onderzoeksresultaten

In dit rapport staat de kwaliteit van leven centraal van ouders van kinderen die gebruikmaken van jeugdzorg, en meer specifiek ouders uit huishoudens waarin naast jeugdzorg gebruikgemaakt wordt van voorzieningen uit de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015) of de Participatiewet. We noemen dit ook wel multigebruikhuishoudens of multigebruikgezinnen. Bij kwaliteit van leven gaat het om aspecten als de mate van maatschappelijke participatie, eenzaamheid, welbevinden en tevredenheid met het leven.

In navolging van de *Overall rapportage sociaal domein 2017* gaan we ervan uit dat kwaliteit van leven samenhangt met kenmerken als de aanwezigheid van hulpbronnen (werk, een goed inkomen, een hoge opleiding en een goede gezondheid), de mate waarin men met problemen wordt geconfronteerd (zoals financiële problemen of problemen met sociale contacten) en de mate waarin men in staat is om met moeilijke situaties om te gaan (veerkracht) (Pommer et al. 2018). De gegevens die in deze rapportage zijn onderzocht met betrekking tot de kwaliteit van leven zijn afkomstig uit de jaren 2015-2017.

In één op de vijf huishoudens waarin gebruikgemaakt wordt van jeugdzorg, is in hetzelfde jaar ook gebruikgemaakt van ten minste één andere voorziening binnen het sociaal domein. Er is dan dus sprake van een multigebruikhuishouden. Het aantal multigebruikhuishoudens met jeugdzorg (ongeveer 66.000 in 2017) bedraagt 3,3% van het totale aantal huishoudens met kinderen tot en met 18 jaar. Bij de multigebruikhuishoudens gaat het om gezinnen waarin ook een Participatiewetvoorziening wordt gebruikt en, zoals te verwachten, in veel mindere mate om gezinnen waarin ook een Wmo 2015-voorziening wordt gebruikt. Ten opzichte van ouders uit andere huishoudens hebben ouders uit multigebruikhuishoudens vaker een niet-westerse migrantenachtergrond¹ en zijn ze de ouder in een eenoudergezin.

De leefsituatie² van ouders in multigebruikhuishoudens verschilt aanzienlijk van die van ouders uit huishoudens waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg. De leefsituatie van ouders in gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg, met name in de gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdhulp zonder verblijf, lijkt in veel opzichten op die van ouders in gezinnen waarin helemaal geen gebruik wordt gemaakt van sociaal-domeinvoorzieningen. Ouders in dergelijke huishoudens hebben voldoende hulpbronnen wat betreft inkomen, opleiding, werk en gezondheid.

In multigebruikgezinnen hebben ouders minder hulpbronnen dan in gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg. Ouders in multigebruikgezinnen hebben vaker te maken met problematische situaties (zoals financiële problemen, problemen in het gezin), terwijl de ouders een lagere veerkracht hebben om met problemen om te gaan. Een andere manier om hier naar te kijken is in termen van draaglast en draagkracht (SCP 2020). Het ontstaan van (verdere) problemen in een gezin hangt samen met de balans tussen draaglast en draagkracht. Draaglast en draagkracht hebben betrekking op de beschik-

baarheid van hulpbronnen en op kenmerken als veerkracht. Duidelijk is dat in de multigebruikshoudens de draaglast hoog is terwijl de draagkracht laag is.

Omdat de balans tussen draaglast en draagkracht in deze huishoudens negatief uitpakt, is het niet verwonderlijk dat de kwaliteit van leven van ouders in multigebruikgezinnen lager is dan die van ouders uit gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg. Zo voelen ouders uit multigebruikgezinnen zich bijvoorbeeld vaak eenzaam en zijn ze minder tevreden met verschillende aspecten van hun leven.

Binnen de groep ouders uit gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg zijn er belangrijke verschillen tussen ouders uit gezinnen die uitsluitend jeugdhulp zonder verblijf gebruiken en ouders uit gezinnen waarin (ook) gebruik wordt gemaakt van andere typen jeugdzorg (jeugdhulp met verblijf, jeugdbescherming en reclassering). Ouders uit gezinnen waarin andere jeugdzorgvoorzieningen worden gebruikt dan alleen jeugdhulp zonder verblijf, hebben minder hulpbronnen en worden juist vaker geconfronteerd met probleemsituaties.

Belang voor gemeenten

Gemeenten zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor de uitvoering van de Jeugdwet. Vanuit deze verantwoordelijkheid is het voor gemeenten van belang om informatie te hebben over de kwaliteit van leven en kenmerken die hiermee samenhangen van huishoudens die gebruikmaken van de Jeugdwet.

De groep multigebruikshoudens waarin naast jeugdzorg ook gebruik wordt gemaakt van voorzieningen uit de Participatiewet of de Wmo 2015 is weliswaar klein, maar de leefsituatie van de ouders in multigebruikshoudens springt er in negatieve zin uit.

We mogen veronderstellen dat dit ook voor de kinderen in deze gezinnen geldt. Dit impliceert dat het voor gemeenten belangrijk is om deze groep multigebruikshoudens goed in het vizier te houden. Voorkomen moet worden dat de leefsituatie van de ouders verder verslechtert en dat de balans tussen draagkracht en draaglast nog verder negatief uitslaat. Een mogelijk voordeel voor de aanpak van de problematiek die speelt in de multigebruikshoudens is dat het hier gaat om voorzieningen die allemaal onder verantwoordelijkheid van gemeenten vallen. Dit biedt mogelijkheden voor een geïntegreerde aanpak, waarin problemen op verschillende leefgebieden tegelijkertijd en in samenhang aangepakt kunnen worden. Het verbeteren van de mogelijkheden voor een dergelijke integrale aanpak vormde ook een belangrijke motivatie voor het doorvoeren van de decentralisaties.

Naar aanleiding van een inspectierapport (IGJ en IJ&V 2019) wil het kabinet inmiddels stappen zetten om delen van de jeugdzorg op een bovenregionaal niveau te regelen (TK 2019/2020). Als reden hiervoor werden onder andere problemen genoemd als een te vrijblijvende samenwerking tussen gemeenten, onvoldoende borging van de continuïteit van complexe zorg en (vanuit het oogpunt van de zorginstellingen) een variëteit aan inkoopvoorwaarden en tarieven. Een dergelijke recentralisatie zou niet ten koste moeten gaan van een integrale aanpak van de problemen waar multigebruikshoudens mee te maken hebben. Ook als delen van de jeugdzorg naar een bovenregionaal niveau gaan, blijft het zaak integratie van de aanpak centraal te stellen en blijven gemeenten aan zet, juist

omdat het hier gaat om problemen op meerdere domeinen, die op gemeentelijk niveau samenkomen.

De coronacrisis en multigebruikhuishoudens

De gegevens uit deze rapportage zijn verzameld ruim voor de coronacrisis begon. Daarnaast is de onzekerheid over (de snelheid van) toekomstige ontwikkelingen groot.

Met deze disclaimer in het achterhoofd, geven we enige mogelijke implicaties van de coronacrisis voor de leefsituatie in multigebruikhuishoudens.

Het *Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis* (Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact 2020) stelt dat de meest kwetsbaren het hardst worden getroffen door de crisis en de maatregelen hieromtrent. Daarnaast stelt het dat de impact het grootst is bij gezinnen en personen waar sprake is van gestapelde problemen (multiproblematiek). Binnen multigebruikhuishoudens wordt gebruikgemaakt van voorzieningen uit meerdere wettelijke domeinen en is er vaak sprake van een stapeling van problemen en dus van multiproblematiek³ (zie ook Pommer et al. 2018). De verwachting is dat de multigebruikhuishoudens grote impact zullen ondervinden van de coronacrisis, juist omdat het gaat om een kwetsbare groep bij wie er sprake is van stapeling van problemen. Maar als we uitgaan van de balans tussen draagkracht en draaglast, dan zal de coronacrisis voor veel gezinnen met kinderen, ook die geen gebruik maken van jeugdzorg, impact hebben (zie ook SCP 2020). Dit omdat de draaglast groter zal worden. Zo gaat de financiële draagkracht bijvoorbeeld omlaag in een gezin waarin een van de ouders werkloos wordt, hetgeen kan leiden tot stress in het gezin.

De coronacrisis kan voor gezinnen de volgende gevolgen hebben:

- Door de coronacrisis zal de druk op alle gezinnen toenemen (dus niet alleen op gezinnen die al gebruikmaken van jeugdzorg). Bijvoorbeeld doordat ouders en kinderen noodgedwongen meer tijd binnenshuis samen doorbrengen, er weinig andere sociale contacten zijn en de zorgen van ouders toenemen, bijvoorbeeld doordat ze financiële problemen krijgen. Deze toename van druk op gezinnen in het algemeen zou kunnen leiden tot een (nog) hoger gebruik van jeugdzorg.
- De hulpverlening aan gezinnen die al gebruikmaken van jeugdhulp kan in de knel gekomen zijn, doordat het niet goed mogelijk was om deze hulp te verlenen. Sommige vormen van hulp, zoals groepstherapie, waren bijvoorbeeld niet goed mogelijk onder de maatregelen die in het kader van de coronacrisis zijn genomen.
- De coronacrisis zal juist de groep multigebruikgezinnen extra treffen: zij worden al geconfronteerd met meer problemen dan overige gezinnen, terwijl hun hulpbronnen juist op een lager niveau zijn. Door de crisis neemt het aantal problemen waar ze mee worden geconfronteerd alleen maar toe en wordt de aard van deze problemen complexer. Daar komt nog bij dat ouders uit dergelijke gezinnen vaak een lagere veerkracht hebben om met problemen om te gaan. Het zal voor ouders uit multigebruikhuishoudens waarschijnlijk ook moeilijker zijn om hun hulpbronnen aan te vullen. Zo hebben ouders uit multigebruikhuishoudens vaker een niet-westerse migranten-

achtergrond, waardoor hun kansen op de arbeidsmarkt kleiner zijn (Josten en Vlasblom 2020).

- Ten slotte zal door de crisis het aantal multigebruikgezinnen naar verwachting toenemen, met name onder gezinnen die wat hulpbronnen betreft al een achterstand hebben. Het aandeel gezinnen met een laag inkomen of gezinnen waarvan de ouders geen werk hebben, neemt toe (CBS 2020). Daardoor zal het beroep op de bijstand toenemen en daarmee het aandeel gezinnen dat gebruikmaakt van jeugdzorg en bijstand. Zij vormen hiermee een nieuwe groep multigebruikgezinnen.

Samenvattend kan de coronacrisis leiden tot een groter beroep op jeugdzorg, kunnen de problemen binnen multigebruikhuishoudens verergeren en kan het aantal multigebruikhuishoudens toenemen. Sommige problemen kunnen op de korte termijn ontstaan, andere problemen wellicht op de iets langere termijn. De mogelijk toenemende druk binnen multigebruikgezinnen is een acuut probleem, omdat de druk op deze gezinnen al groot is gezien hun leefsituatie en kwaliteit van leven. Het ontstaan van nieuwe multigebruikgezinnen gebeurt waarschijnlijk al op de korte termijn door een groter beroep op de bijstand. De echte impact op de kwaliteit van leven komt wellicht wat later, zodat er enige tijd is voor aanpassingen. Zo kan het ontstaan van (nieuwe) financiële problemen binnen een gezin bijvoorbeeld leiden tot stress, die pas op de iets langere termijn leidt tot problematische situaties of een echte negatieve impact op het gezin. Hierdoor is er in de tussentijd wellicht tijd voor passende maatregelen voor deze gezinnen.

Voor gemeenten betekent dit (net zoals hierboven aangegeven is) dat extra aandacht voor de multigebruikgezinnen nodig is. Bij de al bestaande multigebruikgezinnen is extra aandacht nodig om nog verdere verstoring van de balans tussen draagkracht en draaglast als gevolg van de crisis te voorkomen. Bij nieuwe multigebruikgezinnen is aandacht nodig om de impact van de gevolgen van de crisis op het gezin zo veel mogelijk te verkleinen.

Noten

- 1 Doordat personen met een niet-westerse achtergrond oververtegenwoordigd zijn bij het gebruik van bijstand (CBS 2018).
- 2 In het conceptuele kader van *De sociale staat van Nederland* (Boelhouwer 2017) is de leefsituatie (wat hebben en doen mensen) onderdeel van de kwaliteit van leven.
- 3 Formeel zijn multiproblematiek in een gezin en multigebruik van voorzieningen niet gelijk aan elkaar. Zo kan multiproblematiek voorkomen zonder dat er sprake is van multigebruik.

1 Inleiding

Leefsituatie van ouders met kinderen in de jeugdzorg

Deze publicatie is geschreven te midden van de maatregelen die genomen zijn in verband met COVID-19. De genomen maatregelen hebben ook gevolgen voor ouders. Kinderen blijven thuis, kunnen niet meer naar school of naar de sportclub. Gespannen situaties thuis kunnen leiden tot grotere risico's op huiselijk geweld. De precieze gevolgen zijn nog niet bekend, maar het ligt in de lijn der verwachting dat er ook gevolgen voor (het gebruik van) jeugdzorg zullen zijn.

In deze publicatie kijken we naar eerder gebruik van jeugdzorg en ligt de focus op de samenhang met andere voorzieningen in het sociaal domein en op de kwaliteit van leven van ouders in gezinnen waar gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg.

Hoe ziet de leefsituatie eruit van gezinnen die gebruikmaken van jeugdzorg? Deze vraag staat centraal in het huidige rapport, waarbij er speciale aandacht is voor zogeheten multi-gebruikshuishoudens of multigebruikgezinnen. Daarmee bedoelen we huishoudens waarin naast jeugdzorg ook gebruik wordt gemaakt van voorzieningen uit de Participatiewet of de Wmo 2015¹. Juist door deze focus op de stapeling van voorzieningen, staat in deze rapportage niet zozeer de jongere zelf (t/m 18 jaar) centraal, maar het huishouden waar hij of zij deel van uitmaakt.

Gemeenten zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor de voorzieningen binnen het sociaal domein. Dat zijn de voorzieningen die vallen onder de jeugdzorg, de Participatiewet en de Wmo 2015. De aantallen gebruikers van jeugdzorg nemen sindsdien toe, maar dat was ook al zo voor 2015. Het is voor gemeenten en andere beleidsmakers belangrijk om zo veel mogelijk inzicht te hebben in de kenmerken van deze groep. Doordat gemeenten verantwoordelijk zijn voor de voorzieningen binnen het sociaal domein die vallen onder de drie genoemde wetten, is het mogelijk om voor een aanpak te kiezen die gericht is op meer dan alleen jeugdzorg aan individuele jeugdigen. Dit is een extra reden waarom in deze rapportage de multigebruikshuishoudens centraal staan. Hoeveel van dergelijke huishoudens zijn er, wat is hun leefsituatie en wat zijn specifieke problemen waar ze tegenaan lopen? Het antwoord op deze vragen is van belang om gemeentelijk beleid binnen het sociaal domein gericht op deze groep verder aan te scherpen.

Kader

De leefsituatie van huishoudens waarin jeugdzorg gebruikt wordt, beschrijven we vanuit het kader dat ook in de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al 2018) gebruikt wordt (voor een grafische weergave van dit kader zie bijlage C, te vinden via www.scp.nl bij dit rapport). In dit kader staat de kwaliteit van leven centraal. Onder kwaliteit van leven verstaan we zowel de objectieve leefsituatie (hoe mensen ervoor staan op het gebied van

onder andere maatschappelijke participatie en eenzaamheid) als het subjectieve welbevinden (de mate van tevredenheid met het leven).

Voor de kwaliteit van leven is het belangrijk om te weten in hoeverre mensen te maken hebben met problemen: hoe meer problemen er spelen, hoe kleiner de kans op een goede kwaliteit van leven.

Echter, niet alle potentieel problematische situaties hoeven daadwerkelijk tot problemen te leiden. Soms kunnen mensen goed zelf hun problemen te lijf, anderen lukt het met hulp van het netwerk of van een professional. Deze mate van zelf- of samenredzaamheid beïnvloedt in hoeverre problemen gevolgen hebben voor de kwaliteit van leven. Bovendien heeft niet iedereen in gelijke mate kans op problemen. Mensen die kwetsbaar zijn (dat wil zeggen: niet beschikken over de hulpbronnen inkomen, opleiding, werk en gezondheid) hebben een grotere kans op problemen dan mensen die niet kwetsbaar zijn. Het kunnen omgaan met moeilijke situaties (in deze rapportage aangeduid met veerkracht) speelt ook een rol bij het ontstaan van problemen.

In deze rapportage delen we groepen in naar het gebruik van voorzieningen binnen het sociaal domein, waaronder jeugdzorg. We kunnen helaas op basis van de resultaten niet zeggen wat de bijdrage van het gebruik van voorzieningen is aan de kwaliteit van leven, daar is ander soort onderzoek voor nodig. We kunnen alleen kijken naar verschillen tussen groepen in kwaliteit van leven en in kenmerken die samenhangen met kwaliteit van leven.

Gegevens en perspectieven

De leefsituatie en kwaliteit van leven van multigebruikshuishoudens wordt beschreven aan de hand van gegevens die worden gebruikt voor de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018) en aan de hand van registratiegegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)². Een korte beschrijving van de gebruikte bestanden is te vinden in bijlage A en B.

Vanwege de beschikbaarheid en mogelijkheden tot onderlinge koppeling van databestanden hebben de landelijke gegevens met name betrekking op het kalenderjaar 2017.

De kenmerken van de groepen die gebruikmaken van meerdere voorzieningen veranderen niet sterk over de tijd. Alleen het aandeel niet-westerse migranten neemt toe (Pommer et al. 2018, hoofdstuk B1).

Omdat er verschillende bestanden worden gebruikt, worden er verschillende perspectieven gehanteerd. Zo kan (de stijging van) het gebruik van jeugdzorg inzichtelijk worden gemaakt door te praten over aantallen jongeren die er gebruik van maken. Bij multigebruik moet de focus noodzakelijkerwijs verschuiven naar huishoudens, omdat multigebruik op het niveau van de jongere zelf vrijwel niet voorkomt.

Bij de kwaliteit van leven en de kenmerken die ermee samenhangen, wordt gebruikgemaakt van de enquête Sociaal Domein Index (SDI, zie bijlage B), waarin ouders zijn ondervraagd.

Tenzij anders aangegeven hebben de gegevens in deze rapportage betrekking op jongeren tot en met 18 jaar of op (ouders uit) huishoudens met kinderen tot en met 18 jaar.

Noten

- 1 Het CBS bracht onlangs een publicatie uit over de sociale omgeving van jeugdzorgjongeren, met betrekking tot het jaar 2017 (Bennema en Bakker 2020). In die rapportage worden nieuwe gebruikers vergeleken met een referentiegroep waarin nooit gebruik is gemaakt van jeugdzorgvoorzieningen. In deze SCP-rapportage gaat het om alle gebruikers van jeugdzorg en worden ter vergelijking niet-gebruikers van jeugdzorgvoorzieningen meegenomen, waaronder gezinnen die wel gebruikmaken van andere voorzieningen in het sociaal domein. Daarnaast wordt in deze rapportage specifiek gekeken naar kwaliteit van leven van de ouders.
- 2 Voor beide bronnen geldt dat algemene voorzieningen niet mee zijn genomen en dat (multi)gebruik op basis van het voorkomen in het hele kalenderjaar wordt bepaald. Dat betekent dat er in de huidige definitie sprake is van multigebruik als binnen een gezin in hetzelfde kalenderjaar gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg en van een Wmo 2015-voorziening. Ook als het werkelijk gebruik van de voorzieningen niet gelijktijdig is.

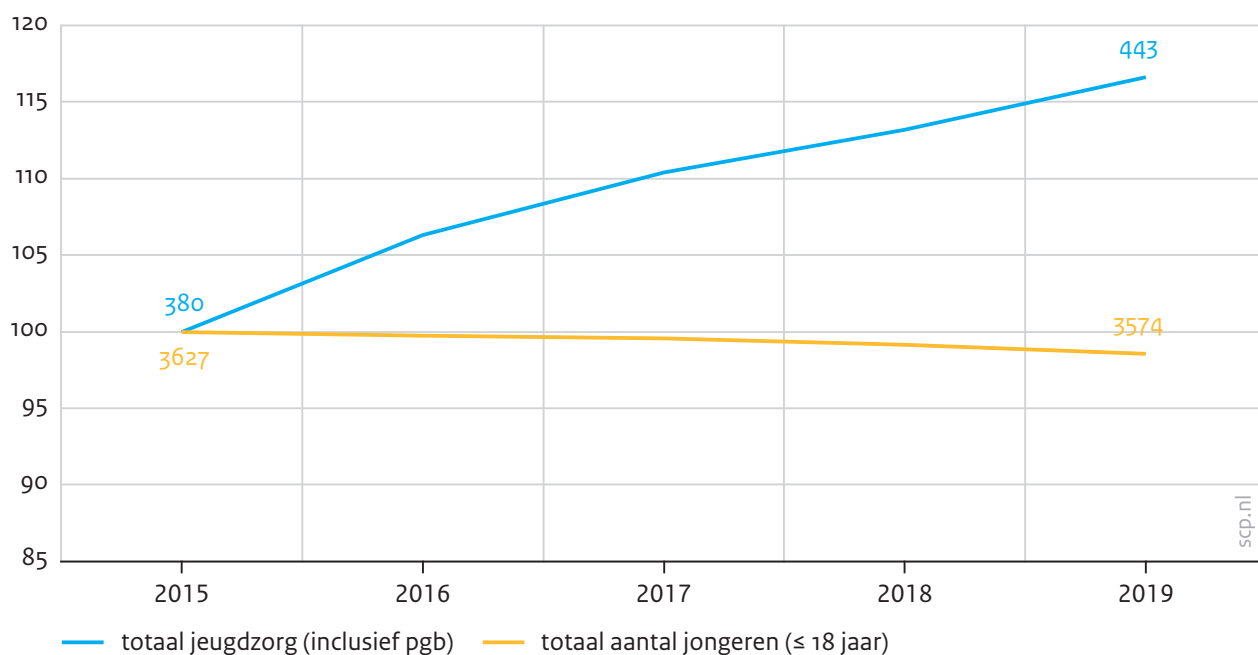
2 Wat is jeugdzorg en hoeveel jongeren maken er gebruik van?

Sinds 2015 valt de jeugdzorg onder de Jeugdwet. Met deze wet wil de overheid zorgen voor een verschuiving in het zorggebruik naar minder intensieve hulp, meer samenhang in de hulp en meer ruimte voor professionals (vws/J&V 2018). Jeugdzorg kan betrekking hebben op hulp aan de jongere zelf, maar kan ook betrekking hebben op hulp aan het gezin waar de jongere deel van uitmaakt. Het CBS rapporteert over het gebruik van jeugdzorg ingedeeld naar jeugdhulp (zonder en met verblijf), jeugdbescherming en jeugdreclassering (zie bv. CBS StatLine 2019). De term jeugdhulp omvat ‘alle vormen van hulp en ondersteuning (lvb (licht verstandelijke beperking (red.)), opvoedvragen, opvoedhulp, jeugd-lvb en jeugd-ggz) variërend van licht ambulante (vaak vanuit een wijkteam, waaronder mogelijk ook gewone opvoedvragen) tot en met intensieve, zeer gespecialiseerde zorg in een al dan niet gesloten setting (jeugdzorgplus)’ (NJI 2019). De jeugdbescherming is bedoeld voor de bescherming van kinderen en jongeren die in hun ontwikkeling worden bedreigd. De jeugdreclassering moet jongeren die een overtreding of misdrijf hebben begaan begeleiden en toezicht houden op de naleving van voorwaarden die door de rechter aan hen zijn opgelegd (Malmberg et al. 2019; NJi 2019).

Figuur 2.1 geeft een indruk van de groei van het aantal jongeren dat gebruikmaakt van jeugdzorg van 2015 tot en met 2019 (de cijfers voor 2019 zijn nog voorlopig). De groei in het gebruik kan niet worden verklaard door een toename in het totale aantal jongeren, dit is in de periode 2015-2019 iets gedaald. Het is niet duidelijk wat de oorzaak is voor de groei in het gebruik van jeugdzorg¹.

Figuur 2.1

Aantal jongeren dat in een jaar gebruikmaakt van jeugdzorg, jongeren t/m 18 jaar, 2015-2019^a (in indexcijfers, 2015 = 100, aantallen x 1000)

a De cijfers van 2019 zijn voorlopig.

Bron: CBS (StatLine, SCP-bewerking)

Jeugdhulp zonder verblijf kent verreweg het grootste aantal gebruikers: in 2019 ontving van de gebruikers ruim 90% jeugdhulp zonder verblijf. Daar is ook de grootste stijging in het aantal gebruikers te zien. Bij jeugdbescherming en jeugdreclassering is er in de periode 2015-2019 zelfs een lichte daling in het aantal gebruikers te zien (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1

Aantal gebruikers van verschillende typen jeugdzorg, jongeren t/m 18 jaar, 2015-2019 (in aantallen x 1000)

	2015	2016	2017	2018	2019*	toename
jeugdzorg totaal ^{a,b}	380	404	420	430	443	63
jeugdhulp zonder verblijf	333	358	380	392	405	72
jeugdhulp met verblijf	41	44	46	43	43	2
jeugdbescherming	42	40	39	40	41	-1
jeugdreclassering	11	11	10	9	9	-2

a Inclusief pgb's.

b Jongeren kunnen in een jaar gebruikmaken van meerdere vormen van jeugdhulp. Het totaal is daardoor lager dan de som van de verschillende typen jeugdzorg.

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS (StatLine, SCP-bewerking)

In het volgende hoofdstuk verleggen we de focus van de jongeren naar het niveau van huishoudens, ofwel de gezinnen waar de jongeren deel van uitmaken. Omdat binnen een huishouden meerdere jongeren gebruik kunnen maken van jeugdhulp, ligt het aantal huishoudens waarin in 2017 gebruik is gemaakt van jeugdzorg (ongeveer 340.000 in 2017) lager dan het aantal jongeren dat gebruik heeft gemaakt van jeugdzorg (ongeveer 420.000 in 2017).

Noot

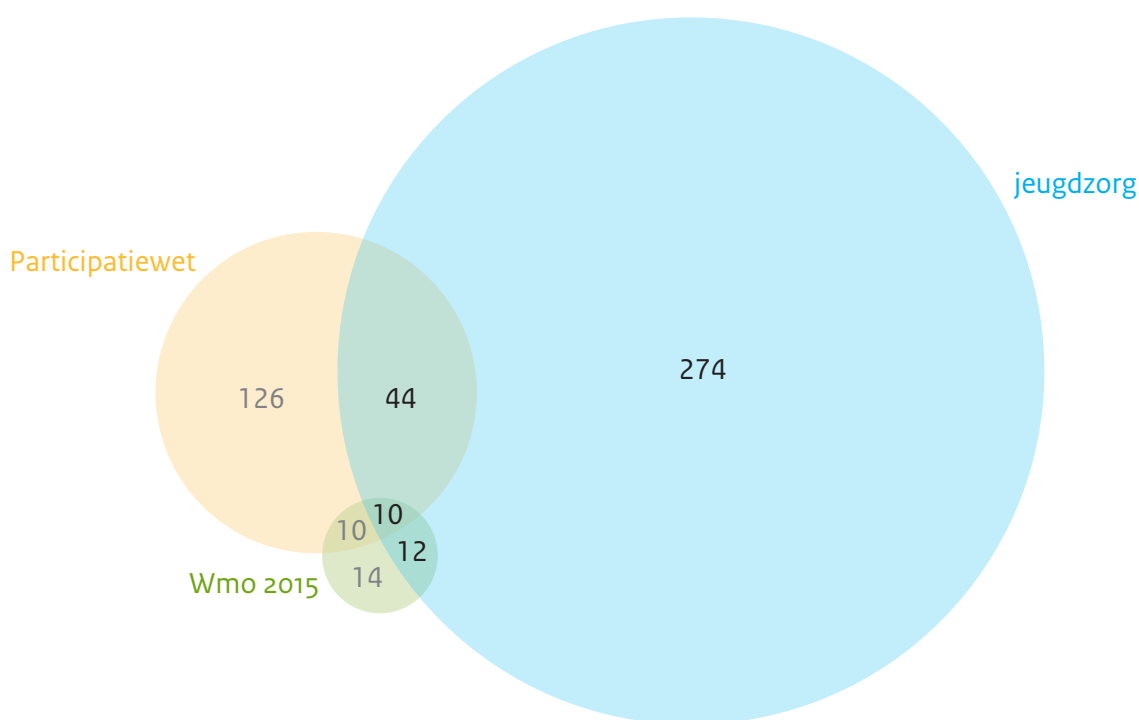
- 1 Deels is de toename van het gebruik een gevolg van verbetering van registraties door aanbieders en gemeenten. Maar ook voor 2015 nam het gebruik van de jeugdzorg toe, sneller dan op basis van demografische factoren verwacht mag worden. Mogelijke oorzaken zijn dat de diagnostiek is verbeterd, dat er vaker problemen worden gesignaleerd door een verandering van visie op opgroei- en opvoedproblemen en dat de organisatie en toegang van de jeugdzorg is veranderd (Schellingerhout et al. 2020).

3 Stapeling van voorzieningen in het sociaal domein (multigebruik)

Figuur 3.1 geeft een overzicht van de landelijke aantallen huishoudens met kinderen waarin gebruik wordt gemaakt van voorzieningen in het sociaal domein, inclusief de overlap tussen de verschillende voorzieningen.

Figuur 3.1

Gebruik sociaaldomeinvoorzieningen, huishoudens met kinderen t/m 18 jaar oud, 2017 (aantal huishoudens x 1000)

scp.nl

Bron: CBS (SCP-stapelingsbestand 2017) SCP-bewerking

Gebruik van jeugdzorg komt binnen de groep gezinnen met kinderen het meest voor (ongeveer 340.000 huishoudens, zie figuur 3.1: $340 = 274 + 44 + 10 + 12$). Hierna volgt het gebruik van Participatiewetvoorzieningen (ongeveer 190.000 huishoudens: $126 + 44 + 10 + 10$). De groep huishoudens met kinderen die gebruikmaakt van Wmo 2015-voorzieningen is verreweg het kleinst (ongeveer 46.000 huishoudens: $10 + 10 + 12 + 14$) omdat gebruikers van Wmo 2015-voorzieningen vaak ouderen zijn die geen kinderen tussen de 0-18 jaar meer thuis hebben wonen (Feijten et al. 2017).

In één op de vijf huishoudens waarin gebruikgemaakt wordt van jeugdzorg, is in hetzelfde jaar ook gebruikgemaakt van ten minste één andere voorziening binnen het sociaal domein (het huishouden is een multigebruikhuishouden)¹. Het gaat met name om gezin-

nen waar ook een Participatiewetvoorziening wordt gebruikt en, zoals te verwachten, in veel mindere mate om gezinnen waarin ook een Wmo 2015-voorziening wordt gebruikt.

Tabel 3.1

Huishoudens met combinaties van jeugdzorg met Participatiewet en Wmo 2015 in 2017, selectie huishoudens waarin jeugdzorg werd ontvangen (in aantallen x 1000)

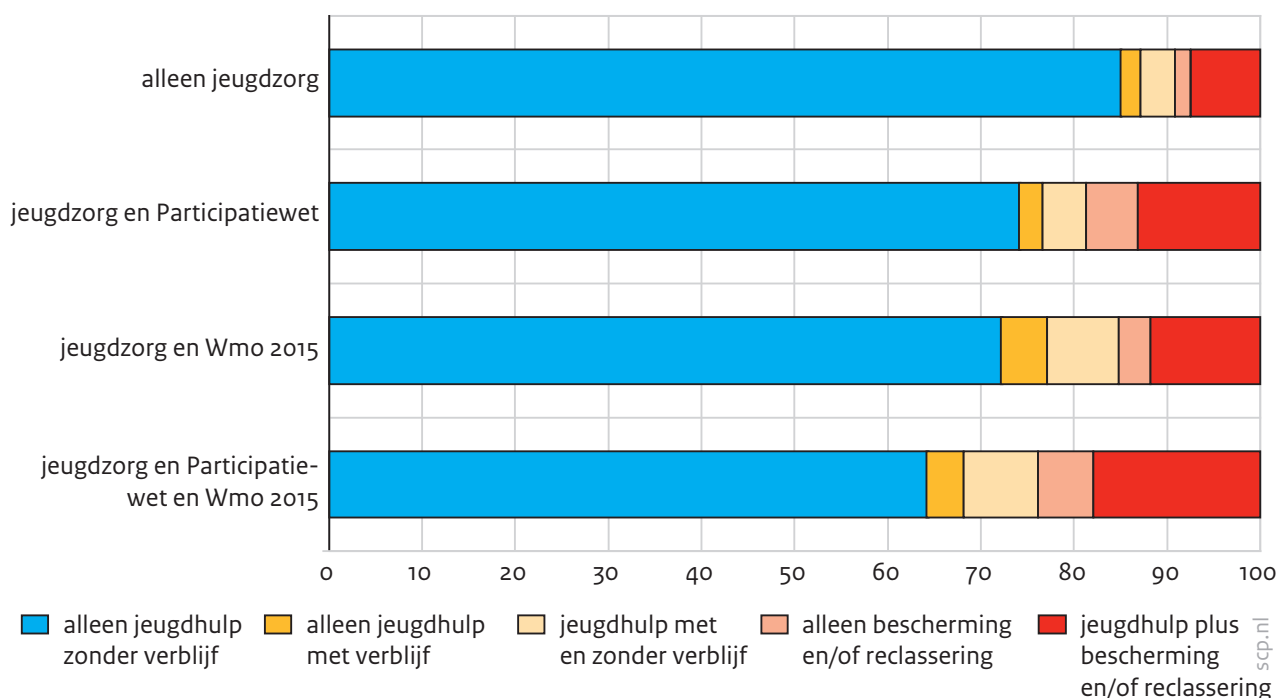
	alleen jeugdzorg	jeugdzorg en Participatiewet	jeugdzorg en Wmo 2015	jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015	totaal
alleen jeugdhulp zonder verblijf	232,9	32,6	8,6	6,5	280,6
alleen jeugdhulp met verblijf	5,7	1,1	0,6	0,4	7,8
jeugdhulp met en zonder verblijf	10,1	2	0,9	0,8	13,8
alleen bescherming en/of reclassering	4,3	2,4	0,4	0,6	7,7
jeugdhulp plus bescherming en/of reclassering	20,8	5,8	1,4	1,8	29,8
totaal	273,8	43,9	11,9	10,1	339,7

Bron: CBS (SCP-stapelingsbestand 2017) SCP-bewerking

Op basis van tabel 3.1 kunnen we de overlap tussen jeugdzorg en andere sociaaldomeinvoorzieningen nader bekijken. In deze tabel wordt een uitsplitsing gegeven naar type jeugdzorg. De tabel maakt in de eerste plaats duidelijk dat in verreweg de meeste huishoudens, namelijk zeven van de tien huishoudens (232.900 van de 339.700 huishoudens in tabel 3.2) *alleen* gebruik wordt gemaakt van jeugdhulp zonder verblijf, dus ook niet van een ander type jeugdhulp of van een Participatiewetvoorziening of een Wmo 2015-voorziening. Ook als er wel sprake is van een combinatie van Jeugdwet en Participatiewet gaat het in de meeste gevallen om alleen jeugdhulp zonder verblijf. Dit behoeft echter enige nuancering, zoals figuur 3.2 duidelijk maakt.

Figuur 3.2

Verdeling van combinaties van jeugdzorg met Participatiewet en Wmo 2015 in 2017, selectie huishoudens waarin jeugdzorg werd ontvangen (in procenten)

Bron: CBS (SCP-stapelingsbestand 2017) SCP-bewerking

Bij huishoudens die alleen gebruikmaken van jeugdzorg (en dus niet van een voorziening uit de Wmo 2015 en/of de Participatiewet), bestaat die jeugdzorg in 85,1% van de gevallen uit alleen jeugdhulp zonder verblijf. Als er sprake is van een combinatie van jeugdzorg met een voorziening uit een ander wettelijk kader (Participatiewet en/of Wmo 2015), gaat het wat betreft de jeugdzorg iets minder vaak om alleen jeugdhulp, maar komen de andere typen jeugdzorg vaker voor. Het gaat dan met name om de combinatie van jeugdhulp plus bescherming of reclassering. Als er in een huishouden bijvoorbeeld alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg, betreft die jeugdzorg in 7,6% van de gevallen een combinatie van jeugdhulp en jeugdbescherming of reclassering. Als er in een huishouden gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg plus een voorziening uit de Wmo 2015 plus een voorziening uit de Participatiewet, betreft het in 17,8% van de gevallen een combinatie van jeugdhulp en jeugdbescherming of reclassering.

Noot

- 1 Het aantal multigebruikhuishoudens met jeugdzorg (ongeveer 66.000 in 2017) bedraagt ongeveer 3,3% van het totale aantal huishoudens met kinderen tot en met 18 jaar. Het totale aantal multigebruikhuishoudens met kinderen, dus inclusief de huishoudens waarin gebruik wordt gemaakt van een voorziening uit de Participatiewet en de Wmo 2015 maar geen jeugdzorg (ongeveer 76.000 in 2017), bedraagt ongeveer 3,8% van het totale aantal huishoudens met kinderen tot en met 18 jaar.

4 Kenmerken van ouders uit gezinnen die gebruikmaken van jeugdzorg

De gegevens die in het voorgaande werden gepresenteerd, zijn afkomstig uit registraties van het CBS. Met die gegevens is het niet mogelijk om uitspraken te doen over de kwaliteit van leven en leefsituatie. Om daar iets over te kunnen zeggen, maken we hierna gebruik van gegevens van de SDI-enquête, die ook wordt gebruikt in de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018).

De SDI-enquête is in drie achtereenvolgende jaren afgenomen: 2015, 2016 en 2017. Vanwege de relatief kleine aantallen gebruikers per jaar (zeker waar het de combinaties van wetten betreft) en het ontbreken van duidelijke trends zijn de jaren samengenomen (zie tabel D.1 in de bijlage). We geven steeds de gegevens van de gebruikers van jeugdzorg, uitgesplit naar de verschillende mogelijke combinaties met het gebruik van voorzieningen uit de Participatiewet of de Wmo 2015. Daarnaast geven we ter vergelijking de uitkomsten voor ouders die een huishouden hebben waarin geen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg, maar wel van (een van) beide andere wetten en ouders die in 2017 van geen enkele sociaaldomeinvoorziening gebruik hebben gemaakt.

Deze indeling in groepen is gebaseerd op de steekproeftrekking, zoals deze ook is gebruikt in de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018). Het verschil is dat in de overall rapportage alle multigebruikhuishoudens samen werden genomen. In de huidige analyses splitsen we deze groep uit naar combinaties met de Jeugdwet en selecteren we vanwege de vergelijkbaarheid gezinnen met kinderen.

Vanwege de aantallen in de SDI-enquête (zie tabel D.1 in de bijlage) is het niet mogelijk om, naast de combinatie van voorzieningen uit verschillende wettelijke kaders, uit te splitsen naar type jeugdzorg. We moeten in het achterhoofd houden dat het bij jeugdzorg in de meeste gevallen zal gaan om jeugdhulp zonder verblijf (figuur 3.2).

Tabel 4.1

Enkele kenmerken van ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen naar achtergrondkenmerken^a, 2015-2017 (in jaren en procenten)

	leeftijd (jaren)	eenoudergezin (%)	niet-westerse migrant (%)
niet-gebruikers	42	6	15
alleen jeugdzorg	44	12	9
jeugdzorg en Participatiewet ^b	39	46	38
jeugdzorg en Wmo 2015	40	23	14
Participatiewet en Wmo 2015 (geen jeugdzorg)	41	36	58

a Bij tweeoudergezinnen hebben de kenmerken betrekking op de ouder die de SDI-vragenlijst heeft ingevuld.

b Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Tabel 4.1 geeft een aantal achtergrondkenmerken van de ouders. De groep jeugdzorg en Participatiewet is inclusief de combinatie jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015 (dus alle drie de wettelijke kaders), omdat de kenmerken van deze groepen erg overeenkomen. Deze samentrekking wordt in alle tabellen die hierna volgen toegepast¹.

De gemiddelde leeftijden van de verschillende groepen ouders liggen heel dicht bij elkaar (tussen de 39 en 44 jaar). Ouders in huishoudens die gebruikmaken van sociaaldomeinvoorzieningen hebben vaker geen partner dan ouders uit huishoudens waarin helemaal geen gebruik wordt gemaakt van sociaaldomeinvoorzieningen. Dit geldt met name voor de gezinnen waar de Jeugdwet wordt gecombineerd met de Participatiewet. Niet-westerse ouders zijn tevens oververtegenwoordigd in de gezinnen waarin gebruik wordt gemaakt van een Participatiewetvoorziening².

Noten

1 Verschillen tussen groepen gebruikers en niet-gebruikers zijn steeds getoetst op significantie.

2 Dit komt doordat personen met een niet-westerse migrantenachtergrond oververtegenwoordigd zijn bij het gebruik van algemene bijstand (CBS 2018).

5 Hulpbronnen en kwetsbaarheid

Hulpbronnen, zoals inkomen, arbeid, opleiding (tabel 5.1) en gezondheid (tabel 5.2), zijn belangrijk voor mensen om hun kwaliteit van leven te verbeteren (zie Pommer et al. 2018). De groepen verschillen in de mate waarin zij over hulpbronnen beschikken.

De hulpbronnen van gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg liggen (vrijwel) op hetzelfde niveau als de hulpbronnen van gezinnen die geen gebruikmaken van sociaal-domeinvoorzieningen.

In gezinnen waarin de jeugdzorg wordt gecombineerd met andere voorzieningen zijn minder hulpbronnen aanwezig. In deze gezinnen hebben ouders vaker geen werk, een laag inkomen en een lage opleiding (tabel 5.1). Dit geldt met name voor de gezinnen die jeugdzorg combineren met voorzieningen uit de Participatiewet. Ook hebben deze ouders vaker fysieke of psychische beperkingen of een verstandelijke beperking (tabel 5.2), vooral wanneer er voorzieningen uit de Wmo 2015 worden gebruikt.

Het patroon dat zichtbaar is in de tabellen 5.1 en 5.2 zal steeds terugkeren: de ouders in gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg, lijken in veel opzichten erg op de ouders van gezinnen waarin geen gebruik wordt gemaakt van sociaaldomeinvoorzieningen (de niet-gebruikers). De groepen waarin gebruik van jeugdzorg gecombineerd wordt met andere voorzieningen en de groep die een combinatie van de Participatiewet en Wmo 2015 gebruikt, wijken in negatieve zin af van de niet-gebruikers.

Tabel 5.1

Gebrek aan hulpbronnen van ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen naar achtergrondkenmerken, 2015-2017 (in procenten)

	geen werk	laag inkomen	lage opleiding
niet-gebruikers	15	5	25
alleen jeugdzorg	17	7	31
jeugdzorg en Participatiewet ^a	61	33	63
jeugdzorg en Wmo 2015	51	18	53
Participatiewet en Wmo (geen jeugdzorg)	69	39	54

a inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Tabel 5.2

Aanwezigheid van langdurige aandoeningen, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in procenten)

	fysieke en psychische beperkingen (ook)			
	geen	alleen fysieke beperking	psychische beperking	verstandelijke beperking
niet-gebruikers	83	12	6	1
alleen jeugdzorg	78	13	9	1
jeugdzorg en Participatiewet ^a	54	22	25	9
Jeugdzorg en Wmo2015	45	23	32	15
Participatiewet en Wmo 2015 (geen jeugdzorg)	52	22	26	7

a Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Het ontbreken van hulpbronnen kan worden gezien als kwetsbaarheid. De grootste kwetsbaarheid ontstaat als alle hier onderscheiden hulpbronnen ontbreken (geen werk, een laag inkomen, een lage opleiding) en er daarnaast sprake is van de aanwezigheid van langdurige aandoeningen.

Van de ouders in gezinnen waar alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg kan één op de twintig worden geclassificeerd als meest kwetsbaar (geen hulpbronnen, zie tabel D.2 in de bijlage). Bij ouders van gezinnen waarin tevens gebruik wordt gemaakt van de Participatiewet is dit maar liefst één op de drie. Als er sprake is van een combinatie van jeugdzorg met alleen de Wmo 2015 is dat één op de vier.

6 Problematische situaties, redzaamheid en veerkracht

In hun dagelijks leven worden mensen geconfronteerd met problemen waar zij mee om moeten gaan op eigen kracht, met behulp van hun netwerk of met behulp van formele hulpverleners. Deze problemen kunnen binnen ieder gezin optreden, ongeacht of zij gebruikmaken van voorzieningen binnen het sociaal domein. Binnen de wettelijke kaders die gelden voor de voorzieningen binnen het sociaal domein wordt er, vanuit het oogpunt van eigen regie en zelfredzaamheid, van uitgegaan dat mensen eerst op zoek gaan naar eigen oplossingen voor dergelijke problemen of hulp zoeken binnen hun eigen netwerk. Pas als dat niet voldoet, kunnen zij gebruikmaken van formele hulpverleners of voorzieningen.

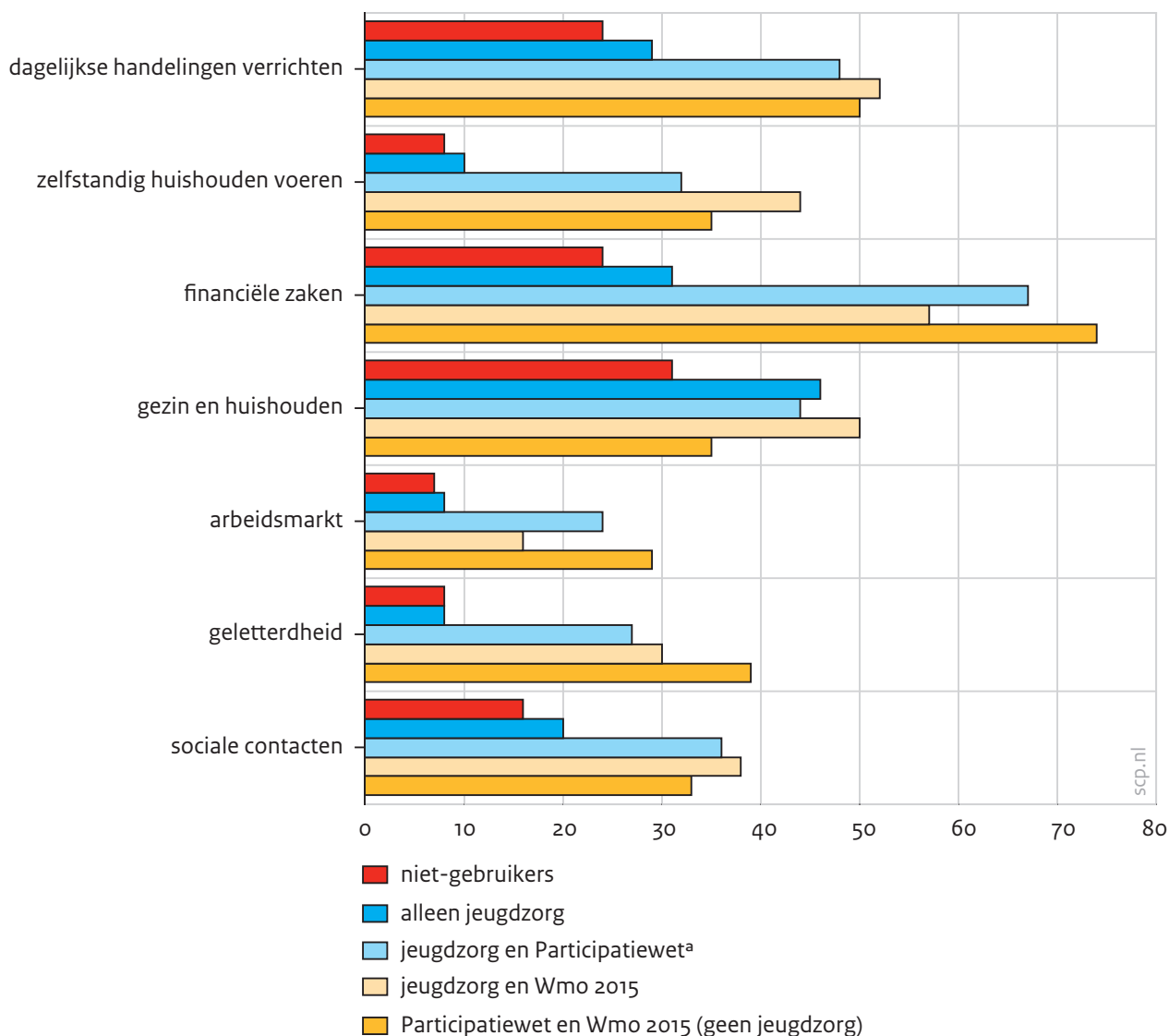
Net als in de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018) onderscheiden we zeven terreinen waarop er problemen voor kunnen komen:

- 1 Het verrichten van dagelijkse handelingen: problemen met zien of horen, met lopen, traplopen of buitenshuis verplaatsen, met huishoudelijke activiteiten;
- 2 Het voeren van een zelfstandig huishouden: problemen met persoonlijke verzorging, het doen van het huishouden, verplaatsen, regelen van zaken als financiën;
- 3 Financiële zaken: niet rond kunnen komen, betalingsachterstanden;
- 4 Gezin en huishouden: het gezin functioneert niet, opvoedproblemen, verslavingsproblematiek zoals een alcohol-, drugs- of gokverslaving;
- 5 Arbeidsmarkt: geen werk hebben maar wel op zoek zijn;
- 6 Geletterdheid: niet kunnen werken met computers en geen administratieve vaardigheden hebben (documentgeletterdheid);
- 7 Sociale contacten: niet of weinig contact hebben met familie, vrienden, kennissen en/of burens.

Bij ouders in gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg komen dergelijke problemen ongeveer in gelijke mate voor als bij ouders uit gezinnen waarin geen gebruik wordt gemaakt van sociaaldomeinvoorzieningen (wanneer de problemen op het terrein gezinssituatie buiten beschouwing worden gelaten). Voor alle problemen geldt dat zij veel vaker voorkomen in gezinnen waarin jeugdzorg wordt gecombineerd met Participatiewetvoorzieningen of Wmo 2015-voorzieningen (zie figuur 6.1). De verschillen tussen de groepen zijn het grootst met betrekking tot financiële zaken, die vooral vaak een rol spelen wanneer Participatiewetvoorzieningen worden gebruikt (met of zonder jeugdhulp).

Figuur 6.1

Aanwezigheid van een problematische situatie op zeven terreinen, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in procenten)

a Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

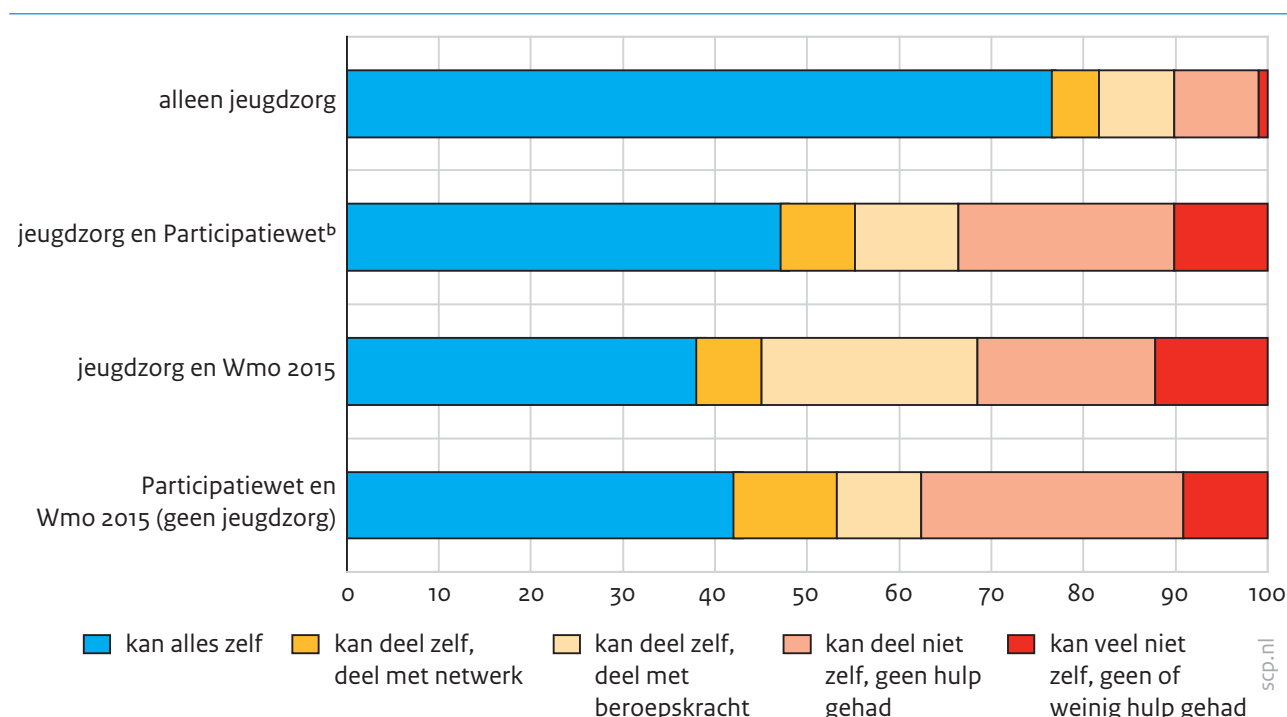
Om problemen te voorkomen moet iemand niet alleen over voldoende hulpbronnen beschikken, maar ook met deze bronnen om kunnen gaan. Om uit de problemen te blijven moet iemand over mentale vaardigheden beschikken zoals het kunnen omgaan met tegenslagen, ofwel veerkracht¹. Net zoals bij de andere besproken kenmerken blijft de veerkracht van ouders uit gezinnen waarin jeugdzorg wordt gecombineerd met een Participatiewetvoorziening of een Wmo 2015-voorziening beduidend achter bij de andere ouders (figuur D.1 in de bijlage).

Wat kunnen ouders zelf en waarbij hebben ze hulp van anderen nodig? Bij het bepalen van redzaamheid is gekeken in welke mate ouders problemen (de zeven probleemsituaties uit figuur 6.1) zelf of met behulp van hun netwerk of eventueel met behulp van beroeps-

krachten op kunnen lossen. Driekwart van de ouders uit gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg geeft aan alle problemen zelf op te kunnen lossen, zo blijkt uit figuur 6.2. In gezinnen waarin sprake is van een combinatie met een andere voorziening is minder dan de helft daartoe in staat. In één op de tien van deze gezinnen is men niet in staat om problemen zelf op te lossen, maar heeft men ook geen hulp gehad (zie figuur 6.2). De niet-gebruikers zijn niet opgenomen in figuur 6.2, bij hen zijn vrijwel alle ouders in staat om alles zelf op te lossen.

Figuur 6.2

Redzaamheid en het hulpnetwerk waarover mensen beschikken, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in procenten)^a

a Vanwege zeer kleine aantallen voor de groep die niet alles zelf kan, zijn de niet-gebruikers niet in deze grafiek opgenomen.

b Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Noot

1 Veerkracht zou ook beschouwd kunnen worden als een hulpbron. In het kader dat gebruikt wordt binnen de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018) wordt veerkracht los bekeken van de hulpbronnen inkomen, opleiding, arbeidsmarktpositie en gezondheid.

7 Kwaliteit van leven

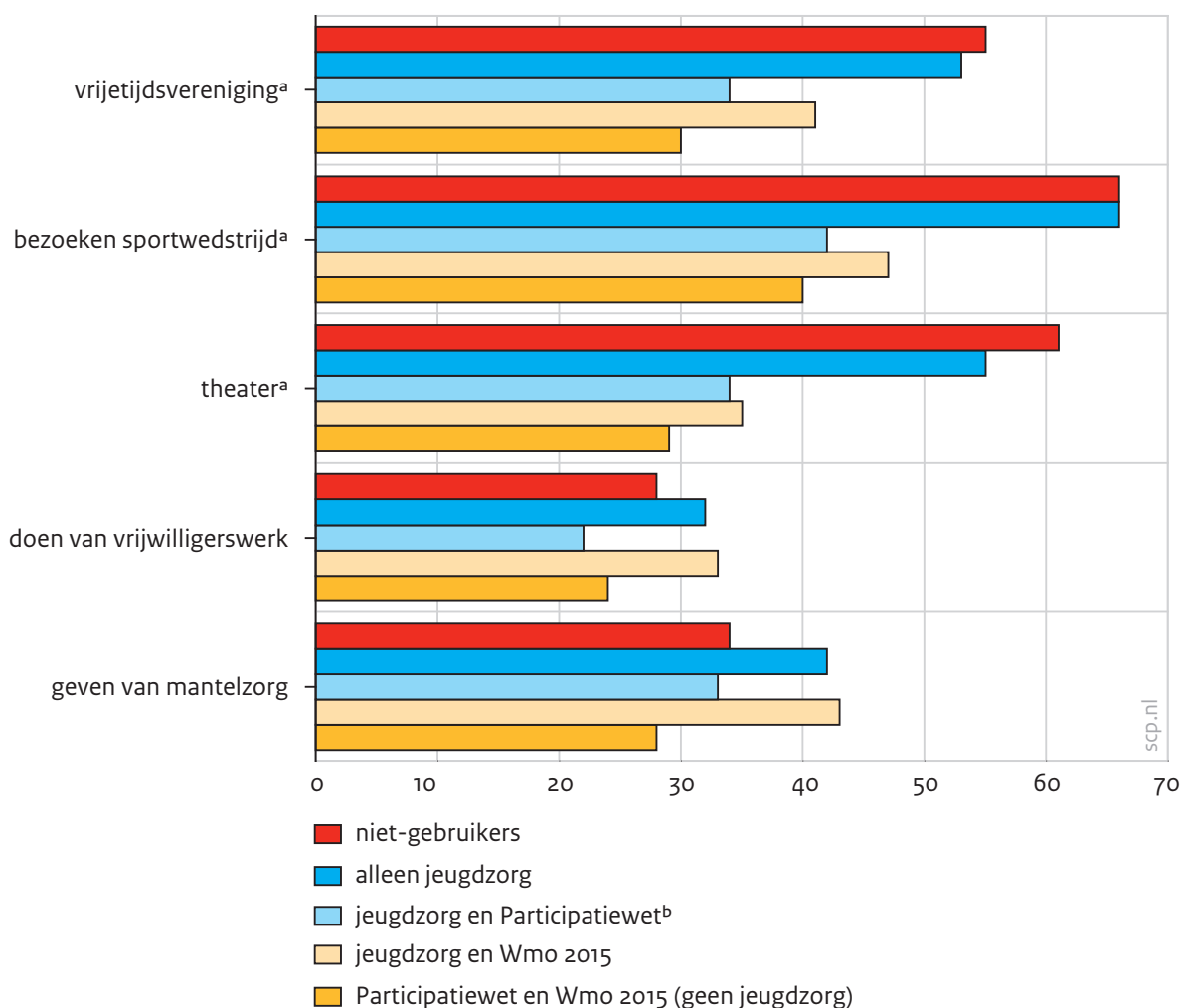
Hoe staan de ouders met kinderen in de jeugdzorg ervoor? We benaderen dit onderwerp door te kijken naar een aantal aspecten van de kwaliteit van leven. In navolging van de *Overall rapportage sociaal domein 2017* (Pommer et al. 2018) kijken we naar twee aspecten van de kwaliteit van leven: de objectieve leefsituatie (hoe mensen ervoor staan op het gebied van onder andere maatschappelijke participatie en eenzaamheid) en het subjectieve welbevinden (de mate van tevredenheid met het leven).

Maatschappelijke participatie

Ouders uit gezinnen waarin jeugdzorg wordt gecombineerd met een andere sociaal-domeinvoorziening bezoeken minder vaak een vrijetijdsvereniging, een sportwedstrijd of het theater dan ouders uit gezinnen met alleen jeugdzorg of zonder sociaaldomeinvoorzieningen (figuur 7.1). Opvallend is dat de ouders uit gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdzorg, of van jeugdzorg in combinatie met de Wmo 2015, relatief vaak mantelzorg geven en vrijwilligerswerk doen. Wellicht is er in deze gezinnen sprake van mantelzorg van de ouders aan het kind.

Figuur 7.1

Maatschappelijke participatie, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in procenten)

a Minstens één keer per maand.

b Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

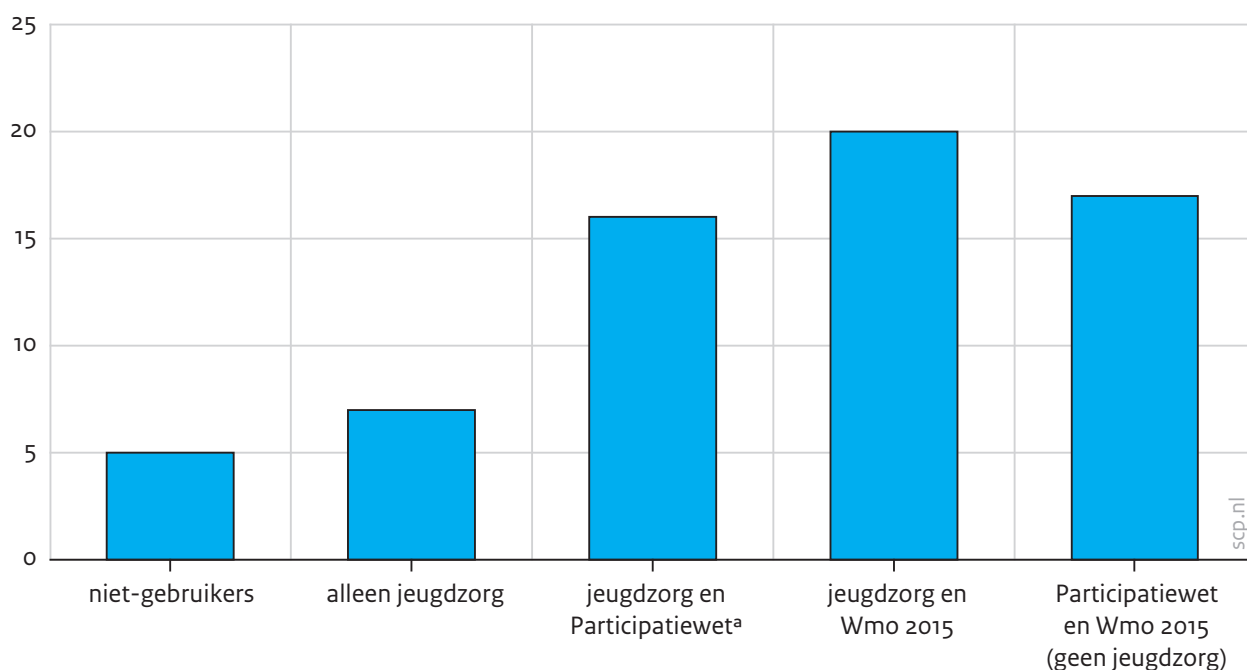
Bron: SCP (SDI'15-'17)

Eenzaamheid

Het verminderen van eenzaamheid kan, naast het bevorderen van maatschappelijke participatie, worden gezien als een doelstelling bij de decentralisaties (het verleggen van verantwoordelijkheid met betrekking tot de Jeugdzorg, Wmo en Participatie naar het niveau van gemeenten). Naast eenzaamheid in het algemeen kijken we apart naar sociale eenzaamheid (waarbij het aantal contacten beperkt is en gevoelens van leegte en eenzaamheid spelen) en emotionele eenzaamheid (waarbij een intieme relatie of vertrouwenspersoon ontbreekt)¹. Ouders uit gezinnen waarin jeugdzorg wordt gecombineerd met een voorziening uit de Participatiewet of de Wmo 2015 zijn veel vaker zeer eenzaam dan de overige ouders (geen sociaaldomeinvoorziening / alleen jeugdzorg). Dat geldt voor alle vormen van eenzaamheid die hier worden onderscheiden (zie figuur 7.2 en tabel D.3 in de bijlage).

Figuur 7.2

Aandeel zeer eenzame ouders, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in procenten)

a Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

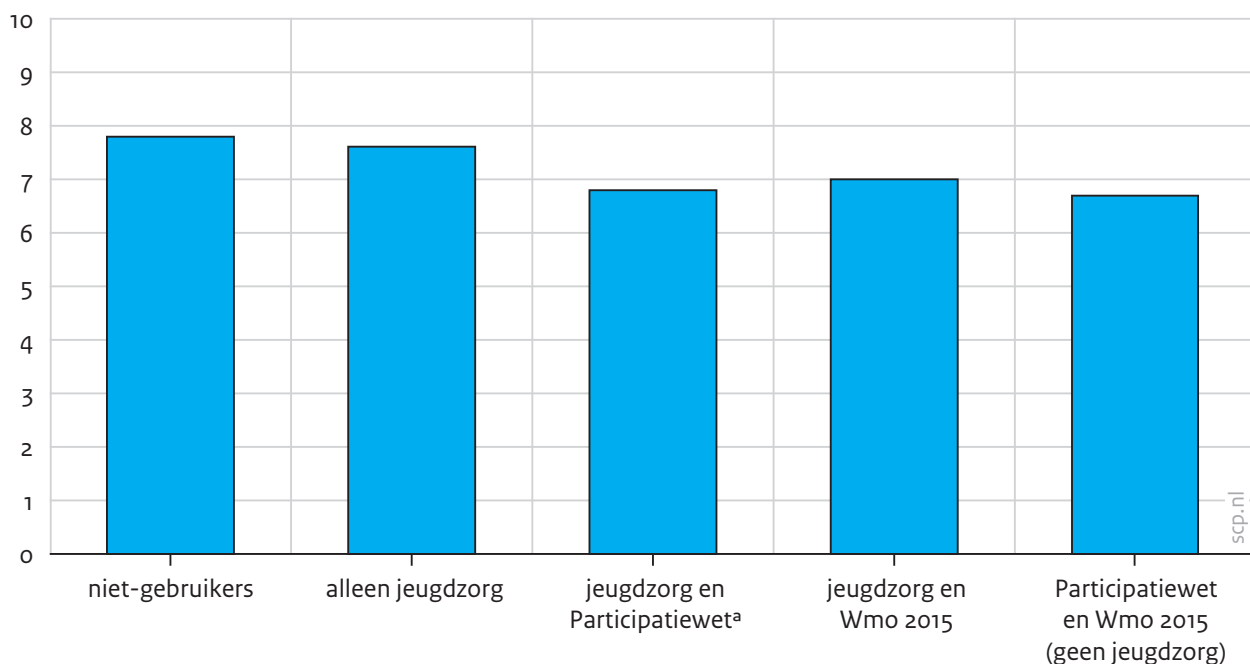
Bron: SCP (SDI'15-'17)

Tevredenheid met het leven

De subjectieve kwaliteit van leven kan benaderd worden door de tevredenheid van mensen met het leven als geheel en met een aantal afzonderlijke aspecten ervan (vrienden en kennissen, sociale contacten, dagelijkse bezigheden en de financiële situatie). Ook hier zien we het inmiddels bekende patroon (figuur 7.3). Ten opzichte van ouders uit gezinnen waarin geen gebruik wordt gemaakt van voorzieningen, of alleen van jeugdzorg, beoordelen ouders uit multigebruikhuishoudens met name de financiële situatie veel negatiever. Bij de overige aspecten van tevredenheid zijn de verschillen wel aanwezig, maar minder uitgesproken (zie tabel D.4 in de bijlage).

Figuur 7.3

Tevredenheid met het leven, ouders van gebruikers van jeugdzorg en vergelijkingsgroepen, 2015-2017 (in rapportcijfers)

a Inclusief jeugdzorg en Participatiewet en Wmo 2015.

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Naast de tevredenheid met verschillende aspecten van het leven, gaven de ouders in gezinnen waarin gebruik is gemaakt van jeugdzorg, ook een oordeel over die zorg in relatie tot een aantal verschillende aspecten. Hierbij zien we dat de tevredenheid met betrekking tot de ontvangen jeugdzorg over het algemeen laag is. De tevredenheid met de jeugdzorg met betrekking tot vooruitgang in de algemene situatie (van het kind) krijgt gemiddelde rapportcijfers tussen 5,4 en 6,2. Ten opzichte van ouders uit gezinnen waarin alleen gebruik is gemaakt van jeugdzorg, geven ouders uit multigebruikhuishoudens nog lagere cijfers (zie tabel D.5 in de bijlage). Zo krijgt de tevredenheid met de jeugdzorg ten aanzien van het verbeteren van het functioneren van het kind op school door ouders uit gezinnen waarin alleen jeugdzorg is ontvangen een 5,5; ouders uit gezinnen waar naast jeugdzorg ook een voorziening uit de Participatiewet aanwezig was, geven dit een 4,6.

Noot

1 We maken gebruik van de eenzaamheidschaal ontwikkeld door De Jong-Gierveld en Van Tilburg (2008).

8 Focus: typen jeugdzorg

Er kunnen verschillen zijn tussen gebruikers van de diverse typen jeugdzorg. Vanwege de beschikbare aantallen in de SDI 2015-2017 blijven deze verschillen in onze analyses onzichtbaar. Om toch iets te kunnen zeggen over typen jeugdzorg is binnen de grootste groep gebruikers, namelijk de gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg, een onderscheid aangebracht tussen twee subgroepen: (A) Gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdhulp zonder verblijf en (B) Gezinnen die (ook) gebruikmaken van andere vormen van jeugdzorg. Bij de laatste subgroep gaat het dus om gezinnen die gebruikmaken van jeugdhulp met verblijf of jeugdreclassering of jeugdbescherming, wel eventueel in combinatie met jeugdhulp zonder verblijf. Vanwege beperkingen in aantallen bespreken we twee kenmerken die vanwege goede vulling te analyseren zijn: de aanwezigheid van hulpbronnen en de aanwezigheid van problematische situaties.

Zoals eerder is aangegeven, bestaat van de gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdzorg 85% uit subgroep A en 15% uit subgroep B. Er zijn belangrijke verschillen tussen deze twee subgroepen, zoals blijkt uit tabel 8.1. Ten opzichte van de gezinnen die alleen gebruikmaken van jeugdhulp zonder verblijf, is er in gezinnen waar (ook) gebruik wordt gemaakt van andere typen Jeugdwetvoorzieningen bij de ouders vaker sprake van werkloosheid, een laag inkomen, een lage opleiding en psychische beperkingen. Deze ouders worden ook vaker geconfronteerd met problematische situaties (tabel 8.1). Hun tevredenheid over verschillende aspecten van het leven is daarnaast minder dan bij ouders uit gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdhulp zonder verblijf (zie tabel D.6 in de bijlage). Ter illustratie: de ouders uit gezinnen waarin alleen gebruik wordt gemaakt van jeugdhulp zonder verblijf waarderen de tevredenheid met het leven in het algemeen met een 7,6; bij de ouders uit gezinnen die (ook) gebruikmaken van andere typen jeugdzorg is dat een 6,9.

Tabel 8.1

Hulpbronnen en problematische situaties naar type jeugdhulp, selectie ouders die alleen gebruikmaken van jeugdzorg, 2015-2017 (in procenten)

	alleen jeugdhulp zonder verblijf	overige jeugdzorg	alleen jeugdzorg - totaal
afwezigheid van hulpbronnen			
geen werk	16	31	17
laag inkomen	7	22	7
lage opleiding	29	44	31
alleen fysieke beperking	13	12	13
(ook) psychische beperking	9	21	9
aanwezigheid van problematische situaties			
dagelijkse handelingen verrichten	28	36	29
zelfstandig huishouden voeren	9	21	10
financiële zaken	29	45	31
gezin en huishouden	50	44	46
arbeidsmarkt	6	16	8
geletterdheid	7	13	8
sociale contacten	19	25	20

Bron: SCP (SDI'15-'17)

Literatuur

- Bennema, S. en R. Bakker (2020). *De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren. Een onderzoek naar de ouders en het huishouden van jongeren met jeugdzorg*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Boelhouwer, J. (2017). Kwaliteit van leven: leefsituatie en geluk. In: R. Bijl, J. Boelhouwer en A. Wennekers (red.), *De sociale staat van Nederland 2017* (webpublicatie, p. 335-366). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- CBS (2020). *Minder werkenden in maart* (webpublicatie). Geraadpleegd 15 mei 2020 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/16/minder-werkenden-in-maart>
- CBS (2018) *Jaarrapport Integratie 2018*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS StatLine (2019). *Kerncijfers over jeugdzorg*. Geraadpleegd 4 oktober 2019 via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84134NED/table?ts=1570191830429>.
- Feijten, P., R. Schellingerhout, M. de Klerk, A. Steenbekkers, P. Schyns, F. Vonk, A.M. Marangos, A. de Boer en H. Heering (2017). *Zicht op de Wmo 2015. Ervaringen van melders, mantelzorgers en gespreksvoerders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- IGJ en IJ&V (2019). *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd. Toezicht bij de jeugdbescherming en jeugdreclassering*. Den Haag: Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd.
- Josten, E. en J.D. Vlasblom (2020). Beschouwing: een arbeidsmarkt in tijden van corona. In: *Arbeidsmarkt in kaart: Wel- en niet-werkenden – editie 2*. Geraadpleegd 7 juni 2020 via <https://digitaal.scp.nl/arbeidsmarkt-in-kaart-wel-en-niet-werkenden-editie-2/beschouwing-een-arbeidsmarkt-in-tijden-van-corona>.
- Malmberg, Monique, Anne Addink, Anita Kraak, Tom van Yperen, Cora Bartelink en Brigit Rijbroek (2019). *Zicht op outcome in de Jeugdbescherming en de Jeugdreclassering. Eindrapport*. Utrecht: Nederlands Jeugd-instituut.
- NJi (2019). *Wat is het verschil tussen jeugdzorg en jeugdhulp?* Geraadpleegd 27 september 2019 via <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Publicaties/Wat-is-het-verschil-tussen-jeugdzorg-en-jeugdhulp>.
- Pommer, E., J. Boelhouwer, E. Eggink, A.M. Marangos, en I. Ooms (2018). *Overall rapportage sociaal domein 2017. Wisselend bewolkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schellingerhout, R., I. Ooms, E. Eggink en J. Boelhouwer (2020). *Jeugdhulp in de wijk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP (2020). *Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen. Beleidssignaleмент*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- TK (2019/2020). *Naar een betere organisatie van jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering*. Brief van de ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en van Rechtsbescherming van 7 november 2019. Tweede Kamer, vergaderjaar 2019/2020, 1607421-198237-J.
- Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact (2020). *Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis*.
- vws/IJ&V (2018). *Actieprogramma Zorg voor de Jeugd*. Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport / ministerie van Justitie en Veiligheid.